

del franquisme, que ha viscut amb intensitat l'etapa de la transició política; es pregunta sobre la possibilitat d'una raó estètica dins del context cultural postmodern, es qüestiona igualment pel futur de l'individu; per la problemàtica relació individu-societat (concretament la societat de consum); en definitiva, pels valors ètics que haurien de regir una societat fonamentada en els valors democràtics, en la igualtat, en la fraternitat i en la llibertat. També es fa una anàlisi crítica del nacionalisme a casa nostra, i de la situació actual i el futur de la nostra llengua com a eina d'expressió filosòfica. Com veiem, temes profunds, densos, que requeririen una exposició més pormenoritzada i extensa, atesa la seva complexitat i problemàticitat. Així, algunes temàtiques es ressenten un xic de l'anàlisi un pèl esquemàtica, poc matisada, al meu enten-

dre. Són temes que potser necessitarien molta més atenció: el tema del nacionalisme i el tema de la nostra llengua. Hem d'agrair, però, que Gerard Vilar els toqui, ja que tampoc és gaire propi de la filosofia acadèmica tocar aquest tipus de temàtiques «rabiosament» contemporànies. Per això, a la gran majoria de filòsofs els ha fet basarda parlar de la seva pròpia època i de temes «candents», entre d'altres raons, perquè fer-ho comporta sempre un risc. (Recordem que Hegel dedicà molt poques pàgines, per exemple, a parlar de la seva pròpia època: la Il·lustració o la Revolució Francesa i, en canvi, en dedicà moltes a parlar de la filosofia i la història de Grècia.) I aquest risc és el que ha volgut córrer Gerard Vilar amb tota consciència, sabent que es posava en la picota.

Lluís Alegret

MONTSERRAT JUFRESA

Saviesa i perversitat: les dones a la Grècia Antiga
Barcelona: Edicions Destino, 1994

La introducció corre a càrrec de Montserrat Jufresa (professora titular de Filologia Grega de la Universitat de Barcelona). Els articles són d'Àngela Sierra (professora titular d'Història de la Filosofia Antiga a la Universitat de la Laguna), Ana Iriarte (professora titular d'Història Antiga a la Universitat del País Basc), Adriana Cavarero (professora de Filosofia de la Universitat del País Basc) i Claudine Leduc (Maître de Conférences a la Universitat de Toulouse-Le Mirail). Són quatre assaigs com a resultat d'una part del treball dut a terme pel Seminari de Filosofia i Gènere, coordinat per la professora Fina Birulés de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona i recollint un cicle de conferències que foren pronunciades els dies 16 i 17 de març de 1993, a la Universitat de Barcelona, sobre aspectes diferents del «saber» de les dones a la Grècia Antiga sota els títols: «La per-

versitat i les seves imatges», «Cassandra tràgica», «Figures de la corporeïtat» i «Atena i l'olivera».

El llibre és una recuperació de la figura femenina en l'àmbit filosòfic de la Grècia Antiga amb tota la dificultat que aquesta tasca suposa, tant pel fet de disposar d'una documentació històrica molt reduïda com pel tractament espurí que n'han fet la majoria de crítics.

Contra posant al model de dona que la societat grega considera «normal», dona casada, mare de família silenciosa i submissa, el llibre recupera una amalgama d'excepcions, ja sigui de personatges reals, ficticis o fruit de la tradició històrica. Així doncs, ens parla de com Antigona defensa els llaços d'una consanguinitat incestuosa, remouent el fantasma d'un matriarcat sempre temut i considerat funest, de com Cassandra prefereix l'estat virginal al de dona casada, o bé com Helena, Clitem-

nestra o Medea són exemples de perversitat en el sentit de corrupció moral o social, adversàries de l'estat patriarcal.

Claudine Leduc fa una exposició amb ingeni i originalitat d'Atena i l'olivera, lligant el mite amb els coneixements botànics que els antics atorguen a la dea, ésser profund, que és l'olivera.

En síntesi, el llibre recupera un món d'heroïnes femenines que amb saviesa, màgia i profecia van saber rebel·lar-se contra la realitat i el seu destí, malgrat que aquesta transgressió suposés la marginació, la infelicitat o la mort.

Eva Jiménez

EUGENIO TRÍAS

La edad del espíritu

Barcelona: Destino, 1994, 722 páginas

Eugenio Trías sigue girando, incansablemente, en torno al límite. Operación difícil de concebir para mentes positivistas como la de este lector, según el cual para girar en torno al límite habría que sobrepasarlo por arriba por lo menos en un momento. Trías ha abordado esta áspera temática en sus últimas obras: *Los límites del mundo*, *La aventura filosófica* y *Lógica del límite*. De acuerdo con la topología propuesta en esta última obra, el espacio del límite se expande en tres cercos: el cerco del aparecer, el cerco fronterizo y el cerco hermético. Pues bien, el sujeto pensante se sitúa ahora en el espacio intermediario, en el que asume el «ser del límite». Y puesto que este «ser del límite» se define como el correlato ontológico del «logos simbólico», era de esperar que el discurso filosófico prosiguiera con un análisis del símbolo como el modo de conocimiento propio de este estadio. De ahí *La edad del espíritu*. La próxima entrega, presumiblemente, versará sobre el cerco hermético.

Esta obra es una elaboradísima construcción apriorística (en el mejor sentido de la expresión) levantada con el mero *opus spicatum* de un concepto de símbolo primorosamente elaborado. La función simbólica es analizada con gran rigor filológico, histórico, semántico y conceptual. El autor convierte el símbolo en un poderoso instrumento de análisis de los procesos culturales humanos, que vie-

nen aptamente caracterizados por su presencia (ciclo simbólico) o por su ausencia (ciclo espiritual). El símbolo es definido como revelación sensible y manifiesta de lo sagrado; definición programática, pues toda la obra gira en torno a los avatares o al «despliegue» de lo sagrado. Se trata, ciertamente, de una monumental filosofía de la historia de la filosofía en la que ésta recupera el papel que había perdido de *ancilla theologiae*.

Las edades del mundo, correlacionadas con las categorías simbólicas, son divididas en siete conos para el ciclo simbólico y siete conos para el ciclo espiritual. El ciclo simbólico es descrito por el autor por medio de «acontecimientos simbólicos» tomados de cuatro grandes tradiciones antiguas: la hindú, la iraní, la hebrea y la griega (sin olvidar la islámica). Y aquí es donde la obra de Eugenio Trías pasa a ser un ejercicio magistral de análisis, observaciones y reflexiones histórico-culturales. La lectura de estas páginas proporciona un gozo espiritual infrecuente en la moderna literatura filosófica. Trías aborda la compleja tarea que se ha propuesto con extraordinaria competencia. El autor, además, consigna sus fuentes de información, que son siempre las más acreditadas. Esta parte del libro (la mitad del total) es una lectura sumamente recomendable para toda persona interesada en la evolución espiritual de la humanidad.